

que donen els lèxics, trobem molts testimonis: «jo lex lo roncà a les *granotes*» en un dels exemplis del recull d'Ag. (119): «la segona plaga que Déu donà al poble judayc --- fo *granotes* --- ¿per què los heretges son appellats *granotes*? Per dues raons: la primera, car les *ranes* han son començament en l'aygua ---», StVicençF, *Serm. I*, 201.18); «mares --- / folles --- / dins lo lur clos / no ben tancat, / per tal pecat, / o com Déu vol, / formar-se sol / --- / obrant natura, / de podridura, / d'humós corruptes / sovint, no hi dubtes, / 10 sergantanes, / serps, *granotetes*, / rates penades / --- / moles diformes / ---», JRoig (*Spill*, 9614). La substitució de *granolla* per *granota*, a causa de la freqüència incomparablement més gran d'aquesta terminació, no té res de notable, i ja n'hem registrat alguns casos, 15 com el de *garota* < *garolla*.

Avui l'extensió dialectal de *granota* és quasi de tot el domini lingüístic, havent l'antic *granolla* desaparegut pertot, i salvant el fet que a Mallorca sol ser preterit popularment a benefici del masculí secundari *granot* (infra, DERIV.); però fins a Eiv. (PzCabr.) i Men. (*AlcM*) el que s'usa és *granota*. Al Nordoest l'àrea d'aquest mot roman invariable i indiscontinua fins a l'extrem del domini (cf. *BDC* xvii, 114; xviii, 160): Valls Ferrera (1932) i de Cardós (1934), el Pallars en 25 general, Valls de Boí i de Barravés (*BDC* vi, 27), i fins els pobles de l'Alta Ribagorça (Lasquarri, 1957) sense excloure'n ni les zones on ja hi ha transició cap a l'aragonès (*granótas* a Benasc, Gavàs etc., 1965). No és que no vagi quedar en el català arcaic algun rastre del ll. RANA (tal com *raine* en alguna part del francès antic i de l'oc. ant., *rana*, *raina*), especialment en algun text de l'extrem NE. i del Sud, però en gran part es tracta d'usos translàtics, o llatinitzants o bé distincions amb batracis no ben iguals (*reineta* < 30 *ra(s)neteta*).

Modernament tampoc podem dir que RANA estigui extingit pertot i del tot. Però *granota* és també l'usual en valencià (no interessa el parlar de certs elements acastellanats de la capital i de l'Horta), i això d'un cap a l'altre del País; GaGirona confirma que és *granota* el mot usual al Maestrat, Plana i fins València (i Horta); Giner i Marc n'obtingué confirmació a Carlet, Alcoi i Teulada; *AlcM* a Sueca, Xàtiva, Alcoi, Alacant; i fins a l'Alguer; jo mateix l'he constatat en ús viu no sols a la Pobra Tornesa i Castelló, sinó a la Calderona (Serra), Valldigna i fins a la Marina d'Alacant (Gata): a Barx, on és ben viu *ranoc* ('cap-gros') m'explicaven que «els ranocs són pareguts a les *granótes*» (1961-63); per a *ranoc* veg. infra.

Altrament, pel que fa a la terra valenciana, fóra difícil o impossible arribar a depurar si, en les excepcions, junt amb el castellanisme (el factor predominant) no hi ha quedat alguna mesura de mossarabisme, o arcaisme. Però en la cita que he donat de StVicençF ja es veu, per raó estilètica, que *granota* és el mot normal, i allí i en altres casos entra en joc el llatinisme; OPou (que mai que un ús valencià discrepant es considerava respectable i arrelat, no deixava de citar-lo junt amb el del Princ.) no dóna altra cosa que *granota* 60

(p. 65). No descartem algunes supervivències locals: a Ulldemolins (Alt Priorat) em digueren, però, que les *ranes* (reinetes?) eren diferents de les *granotes*, 1935; a Gata, tot fent constar que allí diuen *granótes* atribuïen *ranes* als de Pego; i pot ser perquè hi ha aquí una partida, incloent-hi un gros bassal, que en diuen *La Rana*, però també hi ha en terme de Pego «El Cocó de la *granóta*» (i no em consta d'aquests dos NLL si tots dos són també apellatius, o només ho és el segon): en resum és més qüestió toponímica i arcaica que de la llengua viva.

Si el tipus *granota/granolla* es va imposar aviat en català als representants de RANA, cosa semblant s'esdevingué amb l'oc. *granolha* i el fr. *grenouille*. En canvi restà *rana* fermament en les altres llengües romàniques; totes elles, si simplifiquem lícitament les coses referint-nos a les llengües cabdals: port. *rã*, castellà *rana*,¹ friülà *rane*, it., engad., campid. i logud. *rana*; el romanès romangüé fidel al seu pre-romà *broascã*. Sens dubte es troba encara *raine* en francès antic, i no ens toca a nosaltres assegurar-nos ni de si hi és gaire general, ni de si és veritat que *grenouille* no es pugui documentar en francès, com s'ha afirmat, fins al S. xv.²

D'altra banda l'afirmació d'aquests mateixos erudits relativa a la llengua d'oc, que en aquesta no apareix *granolha* fins un segle abans de la data francesa de 1488, és tan palesament falsa que ens dóna dret a no fer gaire cas de l'altra. La mateixa estructura fonètica del fr. *grenouille* (gre- regular fonèticament, i oposant-se tant a *raine* com a *granolha*), prova que és un mot que en francès existí des dels orígens, igual que en llengua d'oc i en català. En efecte en llengua occitana, *granolha* apareix copiosament a l'Edat Mitjana a partir del S. xii, i en els trobadors més clàssics: ultra Guillem de Berguedà (que pel que fa al lèxic sovint és tan occità com nostre, i per la gramàtica ho és més), apareix en dos trobadors del S. xii, Marcabré (el més antic de tots) i Peire d'Alvernhe, que diu de si mateix, amb elogi disfressat de modèstia: «Peire d'Alvernhe a tal vortz / que canta cum *granolb'* en potz / e lauzas mout a tota gen, / pero maïestres es de totz / ---» (Appel, *Chr.*, 80.80); i segueix apareixent en bona quantitat en els Ss. xiii, xiv etc., en prosa i en vers: *Libre de Sidrac*, *Elucidari de las proprietatz*, *Leys d'Amors*; veg. Rayn. iii, 499, i v, 39; *PSW* iv, 170, que es refereix encara a un altre (amb cita incompromissable, a causa d'una err. tip.).

En fr. modern i oc. mod., la forma amb *gr-* és tan general com en català, i en els patuecos quasi tant, si bé, en llengua d'oïl, queden supervivències, més o menys esparses, de *raine* i *renouille*, en parlars de l'Est (valons, picards, franc-comtois i sobretot en francoprovençal). L'equivalència del mot en gascó antic havia de ser *graolba*, i de fet correspon a això la forma gascona predominant *graoulhe* o *gragoulhe*, amb l'epèntesi, esperable en aquest cas, d'una *-g-* (Millardet, *Atlas des Landes*, mapa 229), epèntesi general a tota la Vall d'Aran (on s'ha mantingut sense canvi en algun poble de la part baixa, ha estat superperstat pel cata-